

CAPITOLUL I

ORIGINILE FAMILIEI.

PRIMII PAȘI ÎN VIAȚĂ.

ÎNCEPUTUL LUPTEI NAȚIONALE

Miron Cristea, pe numele său de mirean Elie Cristea¹, s-a născut pe 18 iulie 1868 în localitatea Toplița Română din actualul județ Covasna, într-o familie de țărani dependenți, originari din satul Potoc (azi Deleni), din apropierea orașului Reghin, județul Mureș. Strămoșul cel mai cunoscut al familiei a fost Vasile Cristea, care lucra ca iobag pe moșia baronului Kémeny, din comuna Brâncovenești. Fiind un om întreprinzător și harnic, V. Cristea a devenit „birău domnesc”, adică un fel de logofăt. În această calitate, el apăra interesele conașionalilor săi și de aceea baronul era profund nemulțumit. De aceea, el a poruncit ca românul recalitrant să fie prins, legat și aruncat în beciul castelului său. V. Cristea a fost judecat și condamnat la moarte, dar a scăpat de pedeapsa nobilului

¹ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare se va cita A.N.I.C.), fond Elie Miron Cristea, dosar 1/1901-1919, f. 64.

maghiar, deoarece frații săi români din Deleni l-au apărat cu strășnicie. A primit totuși ca pedeapsă alungarea la marginea domeniului său din Toplița Română, localitate aflată între munții Curghiului și Călimanilor.

Un alt important înaintaș al viitorului patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, a fost Ioan Cristea, participant activ la revoluția de la 1848 din Transilvania, fiind ucis de către unguri. Fiul său, George, a fost tatăl lui Miron Cristea. El s-a căsătorit cu Domnița, iar cei doi au avut opt copii: *Ileana* (moartă la trei ani), *Maria* (căsătorită cu preotul Ioan Rusu din Viile Tecii – Iuda), *Ileana* (măritată cu Dumitru Antal, țăran înstărit din Toplița), *Paraschiva* (decedată la patru ani), *Elvira* și trei băieți, *Ilie*, *Leon* (mort de copil) și *Toderică*. *Ileana* a dat naștere lui Dumitru Antal, student teolog, participant la Marea Adunare de la Alba-Iulia, protopop de Reghin, preot la Biserica Boteni din București, episcop vicar patriarhal sub numele de Emilian Târgovișteanu. Patriarhul Nicodim Munteanu, care i-a urmat în scaun unchiului său, l-a trimis stareț la Mănăstirea Cernica pe 15 ianuarie 1945. Începând cu 27 februarie 1945 însă E. Antal îl urmează mitropolitului Bucovinei Tit Simedrea. Reședința mitropolitană s-a mutat la Suceava, iar Antal era locțiitor.² A rămas aici până la 18 septembrie 1948, când mitropolit al Moldovei va deveni Iustinian Marina, viitorul patriarh. Antal a intrat în conflict

² Dudu Velicu, *Biserica Ortodoxă Română în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice (1945-1947)*, ediție de Alina Tudor Pavelescu, București, f.e., 2004, p. 163.

cu mitropolitul Iustinian deoarece i-a adus acuzații de plagiat. Era vorba de fapt de un plagiat după discursul regelui Carol al II-lea rostit la învestirea în anul 1936 a episcopilor Nicolae Colan și Nicolae Popovici.³ Conflictul însă va continua. Emilian Antal dorea să obțină chiar scaunul patriarhal, după moartea dubioasă a patriarhului Nicodim Munteanu, dar a suferit o grea înfrângere, deși se baza de sprijinul lui Emil Bodnăraș, personaj foarte important în ierarhia Partidului Muncitoresc Român. În schimb, Iustinian Maria avea un spate puternic reprezentat chiar de Gheorghe Gheorghiu Dej, pe care se pare că l-a ascuns înainte de 23 august 1944 când a evadat din închisoare la Mănăstirea Tismana unde era stareț. E. Antal a ajuns locțiitor episcop de Argeș, dar nu a rezistat în această funcție și a fost trimis mai întâi stareț la Mănăstirea Cozia, iar apoi la Toplița, drept pedeapsă. Patriarhul Iustinian i-ar fi spus: „Du-te și pune la punct mănăstirea unchiului tău.” Dumitru Emilian Antal a rămas în satul natal timp de 19 ani, până în anul 1971, când a murit.⁴

Părinții lui Elie Miron Cristea au trăit împreună în bună înțelegere și armonie peste șase decenii. Tatăl său, Gheorghe Cristea, a trecut de cele veșnice în anul 1924, la vârsta

³ *Ibidem*, vol. II (1948-1959), ediție de Alina Tudor Pavelescu și Șerban Marin, București, f.e., 2005, p. 5; vezi și Dumitru Velenciuc, *Arhiereul Emilian Antal Târgovișteanu – et. De Mitropolit al Bucovinei*, Câmpulung Moldovenesc, Biblioteca Miorița, 2005, p. 157.

⁴ *Ibidem*; vezi și Adrian Nicolae Petcu, *Episcopul Emilian Antal în documentele securității*, în „Sangidava”, I/2007, pp. 305-321.

de 92 de ani. La acest trist eveniment, Nicolae Iorga spunea că pe „astfel de temeieri, cum a fost viața fericitului plugar Gheorghe Cristea se sprijină viața neamului nostru din Ardeal”.⁵ Soția lui, Domnița, l-a urmat în viața de dincolo în același an, la vârsta de 82 de ani. Ei își dorm somnul de veci în cripta săpată la temelia bisericii de lemn a Mânăstirii Sfântul Ilie Proroc din Toplița.

Pentru că s-a născut cu doar două zile înainte de marea sărbătoare creștină a Sfântului mare proroc Ilie, fiind cel dintâi băiat, părinții i-au pus numele de Elie (Ilie). Un prieten de familie, bogatul oier Ioan Herța, care își avea oile în munții din jurul Topliței, dar locuia în Săliștea Sibiului, a ținut neapărat să-l boteze pe viitorul patriarh. Botezul trebuia să aibă loc în toamnă, dar pentru că I. Herța urma să plece cu oile, părinții au mutat ceremonia chiar de ziua Sfântului proroc Ilie, pe 20 iulie, fapt consemnat de documentele vremii.⁶

Prin urmare, după doar două zile de la naștere, copilul a fost în biserica de lemn aflată pe Dealul Văii. Se spune că în fața altarului, nașul de botez i-ar fi făcut micuțului fin o urare „să crească mare, să fie sănătos și popă să se facă”⁷.

⁵ Ioan Rusu Abrudeanu, *Înalt Prea Sfinția Sa Patriarhul României Pr. Miron Cristea Înalt Regent. Omul și faptele*, vol. I, București, Editura Cartea Românească, 1929, p. 19.

⁶ A.N.I.C., fond Elie Miron Cristea, dosar 1/1901-1919, f. 64.

⁷ Ilie Șandru, Valentin Borda, *Patriarhul Miron Cristea. Un nume pentru istorie*, Târgu Mureș, Editura Petru Maior, 1998, p. 24.

Primele două clase le-a făcut în localitatea natală, la vremea aceea populată numai de români, în cadrul școlii confesionale. Clasele a III-a și a IV-a le-a urmat la școala primară săsească din Bistrița, de la 9 la 11 ani, la 150 de kilometri de localitatea natală.

Tânărul învățăcel a studiat apoi la Gimnaziul superior greco-catolic din Năsăud, între anii 1883-1887.⁸ Încă de pe băncile școlii, Elie Cristea era pasionat de învățătură. În clasa a VII-a, el a obținut premiul I în cadrul Societății literar-artistice și culturale „Virtus Romana Rediviva”, al cărei președinte a fost în ultimul an de studiu 1886-1887, în clasa a VII-a cu lucrarea *Viața și scrierile lui Publiu Vergiliu Maro. Descrierea Infernului*. Același premiu l-a câștigat un an mai târziu cu eseul *Marcus Iulius Cicero. Biografie și însemnătatea lui ca bărbat de stat*. Pe lângă aceste preocupări de istorie antică, Elie Miron Cristea a avut drept pasiune folclorul. El participa foarte des la seratele organizate în cadrul școlii. La 24 aprilie 1887, cu prilejul unei astfel de șezători – literar-artistice – viitorul patriarh a ținut o remarcabilă conferință intitulată *Dezvoltarea și răspunderea jocurilor naționale românești*. În felul acesta, „tânărul Cristea – scria biograful său amintit mai sus – gustă de-a binelea mândria de a face parte din neamul românesc a cărui istorie glorioasă și literatură începuse să o cunoască și s-o simtă”⁹. Trebuie să precizăm de asemenea, că mai tot timpul cursurilor la

⁸ A.N.I.C., fond E. Miron Cristea, dosar 1/1901-1919, f. 64.

⁹ I. Rusu-Abrudeanu, *op. cit.*, p. 32; vezi și Pamfil Bilțiu, *Elie Miron Cristea și cultura populară*, în „Sangedava”, 1/2007, p. 45.

Liceul grăniceresc din Năsăud, Elie Cristea purta costumul său țărănesc, fiind extrem de mândru de originea sa. El avea să declare în 1905 la sfințirea localului Școlii confesionale româno-ortodoxe: „Și eu sunt fiu de țăran”¹⁰. În vacanțele școlare, Elie Cristea era un neobosit culegător de folclor, dar și de proverbe, zicători, maxime. Pe acestea din urmă le-a strâns într-o culegere publicată la Sibiu în primul an al secolului XX.¹¹

Pe 22 iunie 1887, feciorul de plugar din Toplița și-a susținut cu succes bacalaureatul cu un calificativ remarcabil: „maturo-eximio-modo”. În același an, Elie Cristea s-a înscris la Institutul pedagogico-teologic din Sibiu, pe care l-a frecventat până în anul 1890. Aici l-a avut drept coleg pe viitorul preot și mare ziarist Ioan Moța din Orăștie.¹² În ultimul an de studii, E. Cristea a devenit președinte al Societății de lectură „Andrei Șaguna”. La 15 iunie 1889, el ține o frumoasă și emoționantă cuvântare la mormântul titanului mitropolit ardelean, evidențind calitățile excepționale ale acestuia, umanismul, patriotismul fierbinte, spiritul organizatoric. În finalul discursului, tânărul teolog a spus: „Să rugăm deci spiritul, că precum în momentul de față ne-a adunat și unit pentru serbarea amintirii

¹⁰ I. Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 114.

¹¹ Vezi Dr. Elie Cristea, *Proverbe, maxime, asemănări și ideatisme colectate din graiul românilor din Transilvania și Ungaria*, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1901, *passim*.

¹² Anuarul Institutului pedagogico-teologic al arhidiecezei ortodoxe române din Transilvania pentru anul scholastic 1887, Sibiu, Tipografia Arhidiecezană, 1888, p. 58.

sale, tot așa să ne întrunească întreprinderile noastre și să ne umple de iubire spre mai ușoara lui împlinire, căci scris este «când veți sta toți pentru unul și unul pentru toți, atunci porțile Infernului se vor sfărâma înaintea voastră» și atunci vom putea exclama ca poetul «viitor de aur țara noastră are! Și prevăd prin secolii a ei înălțare».¹³

În anul 1890, Elie Cristea a obținut cu brio licența în teologie. El a solicitat Consistoriului arhidiecezan din Sibiu asigurarea unui post de învățător și acordarea unei burse la Fundațiunea Moga, pentru continuarea studiilor. Cererea i-a fost aprobată, Elie Cristea a primit un post de învățător la școala primară din localitatea Orăștie. Aici a funcționat doar un an (1890-1891), însă a dovedit calități didactice remarcabile. Cu ajutorul profesorului său, Ioan Popescu, de la Seminarul Andrean, tânărul învățător pleacă cu o bursă la Facultatea de Litere și filosofie a Universității din Budapesta, în anul 1891. Cei trei ani petrecuți la Budapesta (1891-1894) sunt rodnici pentru formarea lui Elie Cristea. În timpul studenției s-a preocupat și de folclor, datini și jocuri populare. În anul 1892, în calitate de membru al Societății Petru Maior a studenților români din capitala Ungariei, el a lansat un apel colegilor transilvăneni solicitând trimiterea unui răspuns la patru întrebări în care să descrie jocurile din regiunea lor. Nu s-au păstrat, din păcate, răspunsurile expediate la rugămintea

¹³ Elie Miron Cristea, *Pastorale, predici și cuvântări*, vol. IV, București, Tipografia Cărților Bisericești, 1938, p. 222; vezi și Ilie Șandru, V. Borda, *op. cit.*, pp. 30-31.

formulată.¹⁴ Totuși, tânărul și harnicul cercetător a realizat un text, rămas, din nefericire, încă în manuscris, unde prezintă destul de sumar unele dansuri populare, fără însă a fi localizate.¹⁵

În perioada studenției, Elie Cristea s-a preocupat și de *Datini de nuntă din Toplița*¹⁶. Lucrarea nu a fost publicată nici până în zilele noastre. Ea începe cu „pețitul” fetei. Autorul surprinde apoi desfășurarea propriu-zisă a nunții cu obiceiurile specifice zonei, dialogurile de la poarta miresei, dintre vătăjei, chiuiturile „druștelor”, ale fetelor care însoțesc alaiul, strigăturile de la nănași etc. Nu au fost uitate nici jocurile populare de grup cum ar fi, de pildă, „Bătuta”, cunoscută în ținuturile de sus ale Mureșului, în care un cerc mare de bărbați și femei îmbrățișându-se îndeplinesc cele mai frumoase și fermecătoare salturi. Tânărul cercetător mai amintește și alte jocuri ca de pildă „Leșeasca”, „Corosesca”, „Moldoveneasca” etc.¹⁷

Elie Miron Cristea a fost preocupat și de cultivarea limbii române. Pe când era student la Universitatea din Budapesta, pe 30 ianuarie 1893 el a participat la aniversarea profesorului universitar Alexandru Roman.

¹⁴ Antonie Plămădeală (editor), *Românii din Transilvania sub teroarea regimului dualist austro-ungar 1867-1918, după documente și corespondențe rămase de la Elie Miron Cristea*, Sibiu, Editura Institutului Biblic, 1986, p. XIII.

¹⁵ *Idem*, *Pagini dintr-o arhivă inedită*, București, Editura Minerva, 1984, pp. 407-410 (Adenda).

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ Melinte Șerban, *Elie Miron Cristea – preocupări pentru folclor și dezvoltarea învățământului românesc*, în „Sangedava”, I/2007, p. 111.

Cu acest prilej, tânărul cercetător a vorbit cu claritate și aplomb de esența populară, de rezistența limbii române în fața vicisitudinilor vremii, fiind refractară influențelor venite din afară. „Dar cu toată vitregia timpului, graiul românesc nu s-a nimicit, nu s-a stins, căci dacă boierii frunțași se rușinau de el, nu se rușina poporul de rând, țăranul român. Simplele case țărănești sau așa-zisele colibe țărănești erau tot atâtea temple vestfalice, pe vetrele cărora se păstra focul celui mai scump tezaur pe care îl are o națiune: limba.”¹⁸ De asemenea, într-o corespondență intitulată *Călătorul* și publicată în numărul 22 din 1895 al gazetei „Foaia poporului”, Elie Cristea declara cu vădită mândrie: „Mare îți este bucuria și mărginirea când trecând prin comune românești auzite din gura flăcăilor, cele mai naționale cântări și doine.”¹⁹

Chiar în anul când sosea la Budapesta, Elie Miron Cristea s-a implicat activ în lupta națională. La inițiativa comitetului studentesc de la Universitate, Studențimea bucureșteană a redactat în anul 1891 *Memoriul studenților universitari români privitor la situația românilor din Transilvania și Ungaria*. Documentul scris de Simion Mehedinți și Petru P. Negulescu, după datele și informațiile furnizate de scriitorul ardelean Ioan Slavici²⁰, demonstra pe baza argumentelor de natură arheologică, etnografică, demografică și

¹⁸ Cf. I. Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 41. Elie Miron Cristea va scrie despre acest profesor și o carte.

¹⁹ *Ibidem*, p. 38.

²⁰ Ioan Slavici, *În afacerea Memoriului bucureștean*, în „Tribuna”, Sibiu, IX, nr. 71, din 28 martie/9 aprilie 1891, pp. 281-282.

CUPRINS

- CAPITOLUL I. Originile familiei. Primii pași
în viață. Începutul luptei naționale..... 5
- CAPITOLUL II. Secretar și asesor
consistorial la mitropolia din Sibiu41
- CAPITOLUL III. Episcop de Caransebeș –
făuritor al Marii Uniri..... 117
- CAPITOLUL IV. Mitropolit primat și întâiul
patriarh al Bisericii Ortodoxe Române226
- CAPITOLUL V. Anii crizei dinastice
(1925-1930). Înalt regent.....336
- CAPITOLUL VI. Prim-ministru al României.
Trecerea în eternitate 418